

Częstochowa, 24.08.2023

dr hab. Joanna Kulska, prof. UO
Uniwersytet Opolski
Instytut Nauk o Polityce i Administracji
ul. Katowicka 89
45-061 Opole

R e c e n z j a

pracy doktorskiej autorstwa mgr Karoliny Podlewskiej

pt. *Dziedzictwo Jana Pawła II*

jako element budowania marki narodowej Polski po 2005 roku

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Wydział Społeczno-Ekonomiczny, Warszawa 2023, s. 569

napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Radosława Zenderowskiego

oraz promotor pomocniczej dr hab. Moniki Przybysz, prof. UKSW

Przedmiotem rozprawy doktorskiej autorstwa magister Karoliny Podlewskiej jest dziedzictwo Jana Pawła II jako element budowania marki narodowej Polski po 2005 roku. Zarówno temat rozprawy, jak i metodologia badań mieszczą się w obszarze dyscypliny nauki o polityce i administracji.

Recenzowana rozprawa doktorska składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów i zakończenia. Praca liczy 569 stron. Jej integralną częścią jest aneks, który zawiera 10 wywiadów pogłębionych, 48 tabel, 84 wykresy i 39 ilustracji. Bibliografia pracy została zawarta na 23 stronach.

Celem rozprawy jest zweryfikowanie, czy i na ile dziedzictwo Jana Pawła II może być włączone do strategii marki narodowej Polski. Autorka formułuje jedno główne i dwa pomocnicze pytania badawcze. Pytanie główne brzmi: Czy i w jakim stopniu dziedzictwo Jana Pawła II może być elementem strategii budowania przez Polskę marki narodowej? W pytaniach pomocniczych Autorka zastanawia się z jednej strony nad tym, jak należy rozumieć dziedzictwo Jana Pawła II, z drugiej natomiast, w jaki sposób można scharakteryzować proces zarządzania dorobkiem Jana Pawła II po jego śmierci w 2005 roku. Autorka stawia w pracy tezę zgodnie z którą, dziedzictwo Jana Pawła II nie powinno być elementem strategii marki

narodowej Polski. Ponadto Autorka proponuje 6 hipotez badawczych odnoszących się do pojęcia dziedzictwa i zarządzania dziedzictwem Jana Pawła II.

Temat rozważań podjęty w pracy należy uznać za ważny, ciekawy i bardzo aktualny. Zajęcie się tą problematyką zasługuje na docenienie z kilku powodów. Po pierwsze przeprowadzona analiza daje możliwość przyjrzenia się dziedzictwu Jana Pawła II z perspektywy prawie dwóch dekad, a zatem całego pokolenia, które dorastało w rzeczywistości, w której osoba i nauczanie papieża-Polaka stało się elementem historii. Po drugie przeprowadzona w pracy analiza pokrywa się z okresem kształtowania się polskiej marki narodowej jako takiej, o czym Autorka w swojej pracy przekonująco pisze. Po trzecie problematyka dziedzictwa Jana Pawła II stała się w ostatnich latach, a w szczególności ostatnich miesiącach, tematem niezwykle ożywionej debaty publicznej i tematem nie tylko medialnym, ale również politycznym. W istocie wpisała się ona w szersze tło kluczowych sporów i kontrowersji o charakterze społeczno-kulturowym, które stały się stałym elementem polskiej rzeczywistości. Po czwarte przeprowadzona przez Autorkę analiza, ze względu na swoją wielowątkowość i kompleksowość, ma cechy studium zmian wartości i postaw o charakterze tożsamościowym dokonujących się w polskim społeczeństwie. Jako taka wpisuje się ona w ważny nurt przemian świadomości, ale też dowartościowany w ostatnich dekadach nurt badań potwierdzających głębokie powiązania między sferą polityki i sferą szeroko rozumianej kultury, w tym zwłaszcza sfery religii. Wreszcie recenzowana rozprawa zawiera element prognostyczny oparty o rzetelnie przeprowadzone badania, co ma zasadnicze znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne. Ten ostatni aspekt odnajduje swoje odzwierciedlenie również w wymiarze propozycji rozwiązań odnoszących się wykorzystania dziedzictwa Jana Pawła II w budowaniu polskiej marki narodowej, które są efektem przeprowadzonej analizy.

Struktura pracy jest spójna i logiczna. Wyraźne są w niej jednocześnie istotne dysproporcje w długości poszczególnych rozdziałów.

Rozdział I zatytułowany *Konteksty dziedzictwa* należy uznać za cenne poznawczo, rzetelne wprowadzenie do rozumienia problematyki dziedzictwa, z jego złożonością i niejednoznacznością. Ten aspekt różnie rozumianego, podtrzymywanego i aplikowanego dziedzictwa, wyraźnie obecny w całej recenzowanej rozprawie, znajduje tutaj swoje uzasadnienie teoretyczne. W rozdziale I Autorka wskazuje na istnienie dwóch głównych źródeł dyskursu nad dziedzictwem. Z jednej strony dziedzictwo jest analizowane przez pryzmat jego ochrony, zarówno w wymiarze materialnym, jak i niematerialnym. Z drugiej strony możliwe jest podejście szersze przyjmujące jako przedmiot analizy znacznie bardziej interdyscyplinarne

wymiar dziedzictwa. W tym rozumieniu dziedzictwo odnosi się do kwestii pamięci i jest jedną ze strategii transmisji tejże pamięci, w związku z czym odgrywa kluczową rolę w budowaniu tożsamości jednostek i zbiorowości. Autorka słusznie wskazuje, że spotykają się tu odmienne perspektywy, a także pojawia się zasadniczy problem możliwości instrumentalizacji dziedzictwa polegający na włączaniu jednych i odrzucaniu innych jego elementów. Ważnym jest również zwrócenie uwagi na fakt, że choć pojęcie dziedzictwa zwykle wiąże się z konsensusem integrującym daną wspólnotę, obok pojęcia dziedziczenia i pamięci możliwe jest wydziedziczenie i niepamięć. Jak trafnie zauważa Autorka dziedzictwo nie tylko integruje i scala, ale również wydziedzicza. Koniecznym jest zatem uświadomienie sobie takich kategorii, jak „trudne”, czy też „kłopotliwe dziedzictwo”. Zasadnie wybrzmiewa również myśl, że największą siłą dziedzictwa jest jego zakorzenienie w aksjologicznych fundamentach ludzkich postaw i wyborów. W rozważaniach na temat cech charakterystycznych dziedzictwa, obok jego selektywności, Autorka zwraca również uwagę na inną, kluczową cechę dziedzictwa, którą jest jego dynamika, ale też siła oddziaływania, która sama w sobie jest wartością o dynamicznym charakterze.

Bez wątplenia jednym z najciekawszych i najbardziej aktualnych wątków podnoszonych przez Autorkę w rozdziale I jest relacja między dziedzictwem i pojęciami wobec niego pokrewnymi. Szczególne miejsce, co należy uznać za podejście zrozumiałe i słuszne, zajmuje tu kwestia pamięci zbiorowej z jednej strony i polityki historycznej z drugiej strony. Choć temat jest niezwykle szeroki i wielowątkowy Autorce udało się w stosunkowo krótkim fragmencie pracy zawrzeć najważniejsze, właściwie uporządkowane wątki związane z tym zagadnieniem i dać czytelnikowi sensowne wyobrażenie wagi i złożoności tego zjawiska. Również tutaj pojawia się kwestia pozytywnego i negatywnego wpływu pamięci zbiorowej na współczesne funkcjonowanie społeczeństwa i roli państwa. Autorka sygnalizuje również problem ideologizacji dziedzictwa oraz problem odpowiedniej edukacji w tym zakresie akcentując kluczowe znaczenie przemyślanej edukacji kładącej nacisk na tworzenie dialogicznych, zrozumiałych kontekstów łączących przeszłość, przyszłość i teraźniejszość.

W rozdziale pojawia się również wątek roli elit w procesie budowania i przekazywania dziedzictwa, jednak nie zajmuje on zbyt wiele miejsca. Wydaje się, że jego rozwinięcie byłoby cennym zabiegiem w związku z rolą pełnioną przez Jana Pawła II jako przedstawiciela elity religijnej, ale też intelektualnej i politycznej.

Podobnie jak rozdział I, rozdział II pracy zatytułowany *Marka narodowa i branding kraju* stanowi uporządkowane, klarowne wprowadzenie do teorii obu tytułowych zagadnień. Autorka przybliżyła w nim najważniejsze pojęcia i modele związane z marką narodową i

brandingiem i rzetelnie analizuje ich rolę w funkcjonowaniu współczesnych społeczeństw i państw wskazując, że jedną z pułapek jest przeświadczenie, że istnieje uniwersalny przepis na silną markę narodową. Autorka słusznie uwypukla tu wątek emocji, jako klucza do zrozumienia marki, czym wpisuje się w coraz bardziej powszechny trend dowartościowania wątku emocjonalno-psychologicznego w polityce. Podkreśla również, oprócz wszystkich innych, te aspekty marki narodowej, które są związane z budowaniem relacji ze społeczeństwem i przekazywaniem mu pewnego ładunku duchowego. Wskazuje też na związek między marką narodową i świadomością. Przywołuje wreszcie kluczowe pojęcie kapitału symbolicznego jako komponentu polityki i słusznie podnosi w związku z tym, że marka narodowa oznacza coś więcej niż sam tylko wizerunek.

W rozdziale II zawarta jest też z cenna poznawczo historia rozwoju polskiego brandingu narodowego. Zaprezentowany w tym rozdziale opis oparty w dużej mierze na kompetentnej analizie materiałów źródłowych, wskazuje na dogłębną wiedzę Autorki w tym zakresie i stanowi ciekawe studium kształtowania się polskiego brandingu narodowego. Przeprowadzone przez Autorkę badanie tego zagadnienia pozwala na zrozumienie złożoności tego procesu od momentu rozpoczęcia współpracy z Wallym Olinsem i powiązanie ze zmianami politycznymi zachodzącymi w Polsce w tym okresie z uwzględnieniem ważnych momentów przełomowych, które wpływały na spowolnienie, przyspieszenie lub przekierowanie działań. W rozdziale tym został zaprezentowany przegląd instytucji, które odegrały najważniejszą rolę w kształtowaniu polskiej marki narodowej oraz relacji między nimi, ale też przegląd strategii, które potwierdzają kluczowe polityczne umiejscowienie polskiej marki narodowej. Potwierdzona została tu teza dotycząca wysokiego poziomu decentralizacji i specyfiki budowania polskiej marki narodowej opartej przede wszystkim na akcyjnych działaniach promocyjnych. Podsumowując różnego rodzaju wnioski będące efektem dwóch dekad budowania polskiej marki narodowej, za szczególnie interesujący należy uznać ten wskazujący, że Polska czerpie z bogactwa pozornie przeciwstawnych cech. Tego rodzaju konstatacja mogłaby w istocie posłużyć jako punkt wyjścia do szerszych badań na temat wykorzystania tego fenomenu w obrębie różnych dyscyplin nauk społecznych.

Rozdział III *Metodologia pracy* zawiera szczegółową prezentację różnych metod zastosowanych w toku przeprowadzonych badań. Należy podkreślić wagę, z jaką Autorka prezentuje tu ujęcie teoretyczne zastosowanych przez siebie metod. Metodologia jest jednym z tych elementów pracy, którym Autorka poświęciła wiele pracy i zaangażowania. To właśnie dopracowanie rozprawy pod względem metodologicznym sprawia, że przeprowadzona analiza jest kompletna i spójna tworząc wyczerpujący obraz prezentowanego zagadnienia. W tym

kontekście należy wskazać na szczegółowe doprecyzowanie przedmiotu badań i szczegółowe wskazanie wyłączeń, które zasadniczo wpływa na przejrzystość przeprowadzonego wyводу.

Rozdział IV *Dziedzictwo Jana Pawła II w badaniu metodą sondażu* zawiera pogłębioną, niezwykle rzetelną, analizę badań sondażowych przeprowadzonych metodą kuli śnieżnej techniką CAWI z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety na grupie niereprezentatywnej. Jest to rozdział najbardziej obszerny liczący aż 166 stron, co nieco utrudnia jego odbiór. Celem badania było uzyskanie odpowiedzi na pytanie, jak postrzegane jest dziedzictwo Jana Pawła II. W badaniu wzięło udział 1248 respondentów. Należy podkreślić, że zakończenie badania (18 lutego 2023), miało miejsce niespełna trzy tygodnie przed emisją kontrowersyjnego filmu *Franciszkańska 3* zrealizowanego przez Marcina Gutowskiego, który zwiłokrotnił zainteresowanie dziedzictwem Jana Pawła II i stał się przedmiotem ożywionej debaty medialnej, ale też politycznej. Autorka mając świadomość wpływu tego filmu na część opinii publicznej nie pozostawia tego wątku bez komentarza, jednak krytyczna wobec dziedzictwa Jana Pawła II część wypowiedzi respondentów zawartych w pracy z oczywistych względów z filmem bezpośrednio nie koresponduje. Jednocześnie w swojej analizie Autorka nie pomija wątku formułowanych już we wcześniej oskarżeń wobec Jana Pawła II o zaniechania w kwestii pedofilii w Kościele katolickim dokonując w pracy swoistego uporządkowania (oraz oceny działań Kościoła katolickiego) w tym zakresie, co można uznać za interesujący, choć poboczny, walor podjętej przez nią analizy.

Warte podkreślenia jest, że w związku z badaniem przeprowadzonym dla potrzeb recenzowanej rozprawy nastąpiło swoiste „poruszenie w sieci” na forach, dla których zagadnienie postaci Jana Pawła II, czy też szerzej kwestii religii i religijności jest zagadnieniem istotnym. Szkoda, że w pracy nie znalazł się kwestionariusz wykorzystany podczas sondażu, co dałoby możliwość bezpośredniego wglądu w jego schemat, który jakkolwiek świetnie opisany przez Autorkę, został przedstawiony na 166 stronach, co nieco utrudnia jego odbiór. Niemniej bardzo szczegółowa analiza pytań, na które odpowiadali respondenci, pozwala na stwierdzenie, że Autorce udało się zawrzeć w kwestionariuszu wszystkie najważniejsze, ale również te mniej ważne, aspekty dziedzictwa Jana Pawła II. Dzięki przemyślanemu, wielopłaszczyznowemu sformułowaniu pytań możliwe było stworzenie całościowego i wyczerpującego obrazu zawierającego elementy tego dziedzictwa na poziomie niematerialnym i materialnym. Wydaje się, że bardzo trudnym, a wręcz niemożliwym, byłoby zaproponowanie dodatkowych pytań w kwestii tego dlaczego i w jaki sposób dziedzictwo Jana Pawła II oddziałuje na respondentów. Można stwierdzić zatem, że lista rozważanych przez Autorkę treści, kanałów oddziaływania i współczesnej recepcji nauczania Jana Pawła II została

wyczerpana. Świadczy to o głębokim namyśle i dobrym zaplanowaniu kwestionariusza, ale też o ogromnej wiedzy Autorki w kwestii dziedzictwa Jana Pawła II.

Analiza odpowiedzi sondażowych została przedstawiona przez Autorkę zarówno w formie opisowej, jak i w formie wykresów i tabel, co znacznie ułatwia recepcję odpowiedzi udzielonych przez respondentów. Stosunkowo mało miejsca zajmuje w tym rozdziale punkt dotyczący elementów dziedzictwa Jana Pawła II w marce narodowej Polski (11 stron), jednak to zagadnienie zostało opracowane bardziej szczegółowo w ostatnim, VII rozdziale rozprawy. Jednocześnie w badaniu, które zasadniczo zmierzało do opisanie i wyjaśnienia bieżącego postrzegania oraz oceny znaczenia dziedzictwa Jana Pawła II, pojawił się również wątek prognostyczny, co niewątpliwie dodatkowo podwyższa wartość analizy.

Należy zauważyć, że obok pytań o pozytywne elementy dziedzictwa Autorka pytała respondentów o to, co najbardziej niszczy pamięć o Janie Pawle II wykazując jednocześnie, jakie determinanty decydują o różnicach w tym zakresie w gronie respondentów. Należy podkreślić wagę i aktualność tego pytania, którym Autorka włączyła się swoją analizą w gorącą debatę na temat współczesnej recepcji pontyfikatu Jana Pawła II w polskiej przestrzeni publicznej. Warto podkreślić ponadto, że Autorka trafnie podsumowuje, również w formie samokrytyki, swoje badania wskazując na ich mocne i słabe punkty.

Rozdział V zatytułowany został *Studium przypadku dziedzictwa Jana Pawła II – analiza wybranych instytucji papieskich*. Spośród znaczącej grupy podmiotów, które odwołują się w mniej lub bardziej bezpośredni sposób do dziedzictwa Jana Pawła II Autorka wybrała trzy (Fundację Dzieło Nowego Tysiąclecia, Centrum Myśli Jana Pawła II oraz Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego). Należy podkreślić staranny i głęboko przemyślany dobór instytucji, który odbył się zgodnie z logiką replikacji teoretycznej. Jak podkreśla Autorka celem takiego doboru jednostek analizy było możliwie duże zróżnicowanie instytucji pod kątem podejmowanych przez te instytucje działań oraz sposobów rozumienia papieskiego dziedzictwa. Przeprowadzona w tym rozdziale analiza dowiodła, że omówione w pracy podmioty zasadniczo różnią się między sobą w podejściu do definiowania, czym jest dziedzictwo Jana Pawła II, ale przede wszystkim w założeniach, jak to dziedzictwo podtrzymywać i aplikować w teraźniejszości. Pozwoliła ona jednocześnie na stworzenie autorskiego modelu, który w przejrzysty i przekonujący sposób kategoryzuje trzy podstawowe typy dziedzictwa Jana Pawła II. Są to „żywy pomnik” (Fundacja „Dzieło Nowego Tysiąclecia”), dziedzictwo uniwersalne (Centrum Myśli Jana Pawła II) oraz kanon narodowy (Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego). Autorka analizuje zaproponowane przez siebie typy biorąc pod uwagę długą i przekonującą listę kryteriów. Posługuje się tu, między

innymi, ciekawym schematem procesualnego charakteru dziedzictwa wskazując na jego cztery podstawowe cechy, na bazie których można dziedzictwo analizować (przekształcenie, kontynuacja, selektywność, narastanie dziedzictwa). Ponadto analizuje kryterium dominującej wizji osoby Jana Pawła II, mechanizmów dziedziczenia, charakterystyki dziedziców, sposobów upowszechniania dziedzictwa oraz możliwych zagrożeń dla dziedzictwa.

Rozdział V należy uznać za wyjątkowo interesujący pod względem poznawczym. Jego walor komparatystyczny umożliwia ponadto uświadomienie sobie, jak bardzo niejednoznacznym z punktu widzenia różnych instytucji i podejść pozostaje dziedzictwo Jana Pawła II i jak wielowątkowym jest to zagadnienie. Autorka wplata w przeprowadzoną tu analizę wątek ścierających się podejść jako element ewoluujących relacji na linii państwo-kościół, co czyni analizę jeszcze bardziej wielowątkową. Sposób narracji umożliwia czytelnikowi uprządkowanie chronologii wydarzeń w taki sposób, że dobrze widoczna staje się ewolucja i pojawiające się w analizowanym okresie przewartościowania w podejściu do dziedzictwa Jana Pawła II. Autorka z powodzeniem wskazuje tu na podstawowe dylematy związane z podtrzymaniem dziedzictwa, które oddają rozdźwięk związany z problematyką dziedzictwa. Rozdźwięk ten można zamknąć w pytaniu o to, czy dziedzictwo Jana Pawła II należy bardziej uwieczniać czy bardziej aplikować w teraźniejszości w sposób dostosowany do potrzeb pokoleń, które Jana Pawła II nie znało. Pojawia się tu zatem dylemat, który można by określić jako wybór między „biernym dziedzictwem” i „czynnym dziedzictwem”, co z kolei implikuje pytanie o właściwe granice „dopasowania” dziedzictwa Jana Pawła II do współczesnych metod i form komunikowania. Rozdział zawiera właściwie dobrane reprezentacje kulturowe dobrze oddające opisywane kwestie i przekonująco pokazuje dynamikę procesu związanego z wciąż ewoluującym dziedzictwem. Trudno nie zgodzić się z Autorką, kiedy uwypukla ona właśnie aspekt ciągłego „tworzenie się” dziedzictwa.

Rozdział V należy uznać za najbardziej autorski a jednocześnie zawierający najdalej posunięty element krytycznej oceny badanej rzeczywistości. Autorka udowadnia tu wysoki poziom wiedzy, ale też zmysł polemiczny i krytyczny. Walor wzbogacający wywód mają przywoływane obszernie w tym rozdziale wypowiedzi osób odpowiedzialnych lub powiązanych z instytucjami, które stanowią przedmiot rozważań. W sposób bezpośredni i zaangażowany (dzięki takiej postawie cytowanych osób) pozwalają one zrozumieć złożoność wyzwań, które pojawiają się w odniesieniu do pytania o sposób traktowania dziedzictwa Jana Pawła II. Tym, co ważne w tym rozdziale jest ponadto fakt, że Autorka nie ogranicza się do diagnozy i analizy, ale próbuje poszukiwać odpowiedzi na pytanie, jak skuteczniej tym, co pozostawił po sobie Jan Paweł II, zarządzać.

Rozdział VI *Analiza wywiadów pogłębionych z ekspertami* stanowi ciekawe uzupełnienie obrazu dziedzictwa Jana Pawła II oraz uwypukla problemy i dylematy, które wiążą się z właściwym zarządzaniem tym dziedzictwem. Jak zauważa Autorka dane zawarte w tym rozdziale stanowią wiedzę niedostępną w literaturze przedmiotu, co niewątpliwie podnosi ich wartość poznawczą i analityczną. Opracowane zostały tu wypowiedzi ekspertów reprezentujących różne perspektywy zawodowe i różny zakres doświadczeń związanych z dziedzictwem Jana Pawła II. Wybrzmiewają tu nowe oraz pogłębione obserwacje nieobecne w rozdziałach poprzednich, jak na przykład wątek „wojny kulturowej” i oddziaływania wewnętrznych polskich podziałów i polaryzacji na możliwość wykorzystania z dziedzictwa Jana Pawła II wobec odbiorców zagranicznych. Ponadto wypowiedzi ekspertów wskazują na różne podejścia do rozumienia istoty dziedzictwa w powiązaniu z istotą katolicyzmu i chrześcijaństwa jako takiego. Pojawiają się tu ważne uwagi związane z komunikowaniem treści dziedzictwa. Niejednokrotnie eksperci nie ukrywają swojego krytycyzmu wobec tego jak i do jakich celów dziedzictwo Jana Pawła II jest wykorzystywane. Oceniają jednocześnie skuteczność poszczególnych elementów dziedzictwa w kontekście budowania marki narodowej. Autorka dokonuje w tym zakresie właściwego uporządkowania wątków wskazując z jednej strony na sukcesy, z drugiej na błędy związane z zarządzaniem dziedzictwem Jana Pawła II. Obserwacje i uwagi poczynione przez ekspertów pozwalają na konstatację, że największą rolę pełnią w tym, co kojarzone z papieżem-Polakiem, takie elementy, jak głoszone przez niego wartości uniwersalne, rola, jaką Jan Paweł II odegrał w historii, jego dorobek intelektualny, programy stypendialne, działania charytatywne oraz przypomnienie o chrześcijańskich korzeniach Europy. Należy podkreślić, że jakość odpowiedzi udzielanych przez ekspertów świadczy o przemyślanym doborze dokonany przez Autorkę. W podsumowaniu rozdziału Autorka słusznie wskazuje, że dzięki wywiadam pogłębionym możliwe było poznanie nieznanymi realiami związanymi z zarządzaniem dziedzictwem Jana Pawła II oraz uwypuklenie narastających trudności związanych z nieidentyfikowaniem się młodego pokolenia z tym papieżem. Jednocześnie wskazuje ona na rodzaj „niewyrażonej wprost dezorientacji” związanej z podziałem kompetencji w sprawie dziedzictwa między różnymi podmiotami.

W rozdziale VII zatytułowanym *Dziedzictwo Jana Pawła II w polskiej marce narodowej* Autorka koncentruje się na pytaniu, czy i jak dziedzictwo Jana Pawła II powinno być wykorzystane w procesie kreowania polskiej marki narodowej. Podsumowuje tu rozwiązania, które były dotychczas stosowane w tym zakresie i wskazuje na najczęściej podejmowane wątki dziedzictwa. Wybrzmiewa w tym rozdziale w sposób przekonujący obawa o to, że wewnętrzne

polskie podziały w odniesieniu do dziedzictwa Jana Pawła II trudno uznać za jednoznacznie słuszny fundament, który można by wykorzystać do budowania polskiej marki narodowej. Jednocześnie pomimo panującego w Polsce przekonania, że dziedzictwo Jana Pawła II jest nadal „uniwersalnym” polskim zasobem rozpoznawalnym za granicą, ta rzeczywistość ulega zmianie, podobnie jak ma to miejsce w Polsce. Autorka rozważa jednocześnie, co za taki zasób można uznać i w budowania polskiej marki narodowej wykorzystać (np. nauka języka polskiego jako największego języka słowiańskiego, dyplomacja obywatelska w promowaniu polskiej narracji historycznej i kulturalnej). Zwraca też uwagę na fakt, że kreowanie marki ma służyć również, jeśli nie przede wszystkim, jakkolwiek kontrowersyjne to brzmi, promowaniu Polski w obszarze gospodarczym. Uwaga ta ujawnia niewątpliwie ważny dylemat dotyczący napięcia między bardziej i mniej pragmatycznym, czy też rynkowym rozumieniem, czemu marka narodowa ma służyć. Pojawia się tu konkluzja, że ani branding narodowy nie jest adekwatnym narzędziem dla dziedzictwa Jana Pawła II, ani dziedzictwo nie jest zasobem, który może kształtowaniu marki narodowej strategicznie służyć. Nie wyklucza to możliwości wykorzystania elementu dziedzictwa Jana Pawła II dla budowania pozytywnego wizerunku Polski za granicą, również w obszarze marketingu terytorialnego.

Ostatnim elementem analizy w tym rozdziale jest krótki, ale istotny merytorycznie podrozdział *Dziedzictwo Jana Pawła II w Internecie*. Jest on warty docenienia, ponieważ dotyczy ważnego problemu związanego ze sposobem funkcjonowania dziedzictwa Jana Pawła II w przestrzeni wirtualnej. Autorka czyni tu nie tylko cenne uwagi na temat zredukowania głębi nauczania papieża-Polaka, ale na podstawie prawdziwie detektywistycznego dochodzenia wykazuje zasadnicze błędy i przekłamania dotyczące odwoływania się do tego dziedzictwa.

Przeprowadzona w rozprawie analiza pozwala Autorce na słuszne stwierdzenie, że dla pełnego zrozumienia ocen, niejednokrotnie sprzecznych, którym podlega dziedzictwo Jana Pawła II, konieczne jest pogłębione poznanie motywacji respondentów. W sensie praktycznym sprzeczności te mają zasadnicze znaczenie dla możliwości wykorzystania tego dziedzictwa dla budowania polskiej marki narodowej. Jednocześnie Autorka zasadnie podnosi, że taki stan faktyczny wynika w znaczącym stopniu z nieumiejętności zmierzenia się z problemem osłabiania wizerunku Jana Pawła II wewnątrz samego Kościoła katolickiego w Polsce, co prowadzi do utraty wiarygodności środowiska stojącego w obronie papieża-Polaka. Przeprowadzone badania wyraźnie wskazują na poważne trudności zarówno w zakresie wykorzystania dziedzictwa Jana Pawła II do tworzenia polskiej marki narodowej, jak i problemy ze stworzeniem polskiej marki narodowej jako takiej. Autorka trafnie konkluduje

zatem, że założona w pracy teza badawcza, zgodnie z którą dziedzictwo Jana Pawła II nie powinno być elementem strategii marki narodowej Polski, została potwierdzona.

Praca jest napisana dobrym językiem. Pojawiają się w niej nieliczne błędy stylistyczne i językowe (m.in. kilkakrotnie „zagranicą” zamiast „za granicą”). Przekaz jest jasny i zrozumiały. Całość jest dopracowana pod względem edytorskim. Walor poznawczy pracy zasadniczo podnoszą opracowane przez Autorkę bardzo starannie wykresy i tabele, których ilość robi ogromne wrażenie. W istocie ilość ta nieco przytłacza czytelnika i każe zadać pytanie, czy nie należało być w tej kwestii nieco bardziej selektywnym. Bibliografia pracy nie budzi zastrzeżeń. Być może cennym byłoby włączenie do grona Autorów przywoływanych w pracy Hanny Schreiber. Zastrzeżenia może budzić zbyt duże rozdrobnienie hipotez badawczych, które nie znajdują jasnego, uporządkowanego odzwierciedlenia w Zakończeniu.

W konkluzji recenzji należy stwierdzić, że trudno wyobrazić sobie, aby podjęty przez Autorkę temat badawczy mógł zostać przebadany w sposób bardziej wielowymiarowy. Wobec ogromu pracy badawczej wykonanej przez Autorkę przy zastosowaniu trzech różnych metod badawczych nie sposób znaleźć również aspektów dotyczących dziedzictwa, które w pracy nie zostały poruszone. Należy podkreślić, że pomimo trudności analizowanego zagadnienia Autorce udało się uniknąć pisania pracy „na kolanach” w jednej strony i pozycji „mainstreamowego” krytycyzmu z drugiej strony. Za istotną uznać należy poczynioną już we wstępie pracy obserwację, że tytułowe dziedzictwo, samo w sobie, jest kategorią, która równie często łączy, co dzieli. Pojawiają się tutaj, takie określenia, jak „kłopotliwe”, czy też „trudne” dziedzictwo”. Autorka przekonująco wykazuje w swojej pracy, że dziedzictwo to pojęcie niezwykle pojemne i wielowymiarowe, ale też zasadnicze dla danej grupy w sensie funkcjonalnym. W tym kontekście zarysowuje się również jeden z najważniejszych dla recenzowanej rozprawy wątków podejmowanych przez Autorkę, a mianowicie, rola dziedzictwa jako przedmiotu polityki państwa i polityki historycznej. Pojawia się tu zatem ważny z badawczego punktu widzenia poznawczy, integrujący i tożsamościowy wymiar dziedzictwa, a w tym kontekście kwestia ról pełnionych wobec dziedzictwa przez państwo, ale również przez podmioty niepaństwowe. Jak słusznie zauważa Autorka państwo ma w tym zakresie rolę wyjątkową, ponieważ chroni dziedzictwo, ale też w to dziedzictwo ingeruje (a nawet nim manipuluje) przede wszystkim poprzez działalność edukacyjną. W odniesieniu do analizowanego zagadnienia Autorka przekonująco przedstawia specyfikę dziedzictwa Jana Pawła II wskazując, że odpowiedzialność za dorobek Jana Pawła II jest podzielona między państwo i Kościół (choć należałoby zdefiniować, co jest przez Kościół rozumiane) i

społeczeństwo (Polaków). Jednocześnie słusznie wskazuje, że jedną z cech charakterystycznych debaty na temat dziedzictwa Jana Pawła II jest to, że z gruntu niejako budzi ono kontrowersje w kontekście trwających od lat sporów o obecność Kościoła katolickiego w przestrzeni publicznej świeckiego państwa czy też próbę faworyzowania dziedzictwa Jana Pawła II. Za ciekawe zamierzenie badawcze uznać należy próbę weryfikacji, jak przebiega proces zarządzania dziedzictwem Jana Pawła II oraz jaka jest jego istota. Wreszcie za szczególnie ważny poznawczo i badawczo uznać trzeba autorski model dziedzictwa wskazujący na trzy różne jego typy.

Wobec powyższego stwierdzam jednoznacznie, że rozprawa autorstwa Pani Karoliny Podlewskiej zatytułowana *Dziedzictwo Jana Pawła II jako element budowania marki narodowej Polski po 2005 roku* stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej Doktorantki w dyscyplinie nauki o polityce i administracji oraz jej umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Rozprawa odpowiada w pełni warunkom dla rozpraw doktorskich określonych w przepisie art. 187 ust.1-3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 574 ze zm.). Recenzowana rozprawa stanowi zatem podstawę do podjęcia dalszych czynności przewodu doktorskiego, o co wnioskuję.

dr hab. Joanna Kulka, prof. UO